

7. YouTube канал Юлії Безпаленко. URL : <https://www.youtube.com/channel/UCuIasp778taqX6WII37уujQ> (дата звернення: 10.04.2025).

8. YouTube канал Ruslan Baranov. URL : <https://www.youtube.com/@ruslanbaranov8539> (дата звернення: 10.04.2025)

9. 1 Lesson (Ukrainian folk dance) 1 Lesson (Ukrainian folk dance). URL : https://www.youtube.com/watch?v=_9my5WLks9E (дата звернення: 10.04.2025).

Матвєєва Катерина Вікторівна

асистент кафедри філософії і педагогіки

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»

м. Дніпро, Україна

kmatvieieva@ukr.net

РИТУАЛЬНИЙ ТАНЕЦЬ У ПРАКТИКАХ ШАМАНІЗМУ

В процесі соціокультурного еволюціонізму формувались різні форми духовної і матеріальної культури, що відображали вірування, світогляд, звичаї, тексти міфологічного змісту (міфологічні уявлення). Однією з таких форм архаїчної культури є шаманізм, в основі якого ритуали та обряди, що здійснюються шаманами. Важливо зазначити, що «шамани в суспільствах по всьому світу відігравали важливу роль в управлінні соціальними відносинами, здоров'ям та взаємодією з природним і надприродним» [4]. І хоча природа шаманізму (африканський, тюрксько-монгольський, азійський, австралійський, індіанський тощо) в різних культурах має певні розбіжності, можемо віднайти й спільні риси, котрі використовують шамани у своїх ритуалах і церемоніях, зокрема рух та музично-ритмічна складові (ритуальний танець). Такі елементи

шаманських практик дозволяють досягти шаману зміненого стану свідомості (екстазу) задля взаємодії зі світом духів. Дослідник шаманізму Вінкельман М. зазначає, що вся місцева громада як частина ритуального дійства, бере участь у танцях, грі на барабанах і співах [7, с. 33], що є моментом об'єднання – створенням колективної свідомості та єдиного «магічного» простору. Вважається, що в момент екстазу, душа залишає тіло шамана і підіймається на небо або спускається в підземний світ [6, с. 49].

В основі шаманізму закладена ідея, що все «живе» у світі має свої природні вібрації, зокрема людське тіло й організм, тож під час шаманських практик тіло резонує на вібрації, створені співами та грою на музичних інструментах. Шамани різних регіонів світу використовують для музичного супроводу та створення необхідного ритму музичні інструменти, що мають форму кола (бубни, барабани), жезла (асатаякі, бурчун, сольчжон, ірон, дамару), а також язичкові інструменти – «варгани» (дримба, дан мої, генгтонг, коусян) тощо. Уявити ритуал шаманів без бубна, який створює ритм, не можливо, тоді як інші музичні інструменти застосовують шаманських практиках залежно від завдань та потреб ритуалу.

Рухи шаманів в момент виконання ритуального танцю (сольного) можуть бути несвідомими, хаотичними, на рівні відчуттів, або мати чітку послідовність у виконанні. В різних культурах у ритуальних танцях шаманів можна побачити стрибки, притупи, вигинання, похитування, трясіння, обертання тощо, що активізує енергетичні центри, змінює фізіологічні ритми та налаштовує зв'язок шамана зі стихіями природи та Всесвітом.

Виконання кількості певних рухів в ритуальних танцях в різних традиціях шаманізму відрізняється, що пов'язано з фізичною ідентичністю, соматотипом, географічними особливостями та ритмом життя народу. Наприклад, в африканському шаманізмі велика доля рухів відведена рухам ніг з великою швидкістю (енергія стихії землі), в тюрксько-монгольському шаманізмі до

пластичних рухів руками додаються характерні рухи плечима, в азійському шаманізмі – плавні рухи та фіксування різних поз руками (мудри) та ін. Варто зазначити, що руки в шаманізмі вважаються провідником енергій. Серед рухів ритуальних танців, що зустрічаються в різних традиціях шаманізму: імітація тварин, ритуальне малювання слідів, плескання в долоні, малювання частинами тіла у просторі плавних й хвилястих ліній, спіралеподібні рухи (медитація в русі), удари себе руками по тілу як вивільнення енергії та ін.

Можна припустити, що такі хаотичні рухи є проявом природних вмінь людини, наявне внутрішнє відчуття потрібних ритмів для зміни стану свідомості за допомогою можливостей тіла як інструмента.

Одним із обов'язкових елементів шаманських практик в момент проведення ритуалу є рух по колу в напрямку часової чи проти часової стрілки, в залежності від ритуалу. Рух по колу виявляємо й в колективних ритуальних танцях, зокрема хоровод, темпоритм якого залежить від музично-пісенної складової ритуального дійства.

Ритуальні танці, в яких потрібно дотримуватись чіткої послідовності рухів виконуються й колективно учасниками ритуалів (спільнотою), під час ініціацій та календарно-обрядових свят (наприклад, закликання весни). Одним з прикладів танцю, що є частиною ритуалу ініціації в українській культурі – гуцульський чоловічий ритмічний танець «Аркан», котрий являє собою посвяту юнаків в легені. В процесі виконання рухів гуцульського танцю (різного роду «прибивки», «присідки», «хлопки») відбувається прискорення ритму, що є характерною рисою ритуальних танців, адже сприяє переходу свідомості у змінений стан [5].

Таким чином, сукупність всіх елементів ритуального танцю (рухи, музика, спів) утворює єдиний «магічний» простір (ритуальний організм), що формується в процесі проведення ритуальних дійств.

Досліджуючи ритуальні танці шаманізму різних культур, знаходимо спільні риси: музичний супровід (обов'язково – бубон), об'єднання зі стихіями землі через притупи ногами, пришвидшення ритму, рух по колу шамана та всіх учасників ритуального дійства, умови проживання (зв'язок з природою).

Якщо не вдаватись до конкретної термінології, людей, які займались ритуальними діями на територіях України та згадки про таких персонажів у слав'янській міфології, називали «кудесниками», «волхвами», «жерцями», в інших культурах, що проводили ритуали та церемонії називали «шаманами», однак термін «шаман» виник лише в ХІХ столітті.

На сучасному етапі елементи ритуальних танців шаманізму зберігаються в національних танцях різних культур та в окремих напрямках хореографії: сучасний японський танець «Буто», танець суфіїв (суфійські кружляння), афроджаз, трайбл ф'южн тощо. Якщо спиратись на те, що в основі шаманізму лежить ідея цілісності, налаштування тіла на природні ритми, то найбільш близьким за своєю суттю є практики усвідомлення руху (соматичні та танцювально-орієнтовані), завдяки чому пробуджується мудрість та пам'ять тіла.

Список використаних джерел

1. Деркач Ю., Варвянська С. Шаманізм народів світу. *ЦОДПА*. URL: <https://www.codpa.org.ua/shamanizm-narodiv-svitu/>. (дата звернення: 13.05.2025).
2. Шаманізм у сучасному світі: жива традиція. *Езотера*. URL: <https://esotera.space/traditions/shamanism/shamanism-in-the-modern-world/>. (дата звернення: 8.05.2025).
3. Ятченко В. Ф. Український шаманізм: монографія. К.: Міленіум, 2011. 216 с.
4. Jeffrey Vadala. Cross-Culturally Exploring the Concept of Shamanism. URL: <https://hraf.yale.edu/cross-culturally-exploring-the-concept-of-shamanism/>. (дата звернення: 27.03.2019).

5. Matvieieva, K. Portseva L. The unbreakable relationship between physical culture, sports, choreography and martial arts as the natural continuous rhythm of the development. In Shneider, B. (ed.) Modern approaches to cultural space and historical knowledge (1st ed.). Dallas, USA: Primedia eLaunch LLC. 2022. DOI: <https://doi.org/10.36074/matcsahk.ed-1.06>.

6. Winkelman, M. (2012). Winkelman, M. (2012). Shamanism in cross-cultural perspective. *International Journal of Transpersonal Studies*, 31(2), 47–62. *International Journal of Transpersonal Studies*, 31 (2). <http://dx.doi.org/10.24972/ijts.2012.31.2.47>

7. Winkelman, M. A cross-cultural study of the elementary forms of religious life: shamanistic healers, priests, and witches, *Religion, Brain & Behavior*, 11(1):27-45. doi:10.1080/2153599X.2020.1770845/

Матвіюк Денис

Здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, кафедра
хореографії, факультет культури та мистецтв
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

Науковий керівник: Косаковська Леся Петрівна
кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри хореографії
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

**СЦЕНІЧНЕ ВТІЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ
СПАДЩИНИ В БАЛЕТІ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ХОРЕОГРАФІЧНОЇ КУЛЬТУРИ**